

TÁRSADALOM

Közjó vagy magánvagyon?

Public good or private wealth? *Oxfam Briefing Paper*, 2019. január. 1–38. p.

DOI: [10.21201/2019.3651](https://doi.org/10.21201/2019.3651)

A mai világban gazdaságunk egyenetlen, emberek milliói élnek mélyszegénységben, miközben a milliárdosok száma a pénzügyi válság óta megkétszereződött, vagyonuk napi 2,5 milliárd dollárral gyarapodik. A dúsgazdagok és a nagyvállalatok évtizedek óta nem észlelt mértékű, igen alacsony adórátákat élveznek. Az általános egészségügyi ellátás, az oktatás és a többi közszolgáltatás csökkenti a gazdagok és a szegények, a nők és a férfiak közötti szakadékot; a tehetősek méltányosabb adózása pedig segíthetne fedezni az ellátások költségeit.

A figyelmeztetést az Oxfam International¹ tette közzé, saját hagyományait követve ismét csak a davosi Világ gazdasági Fórum januári összejöveteléhez időzítve az áttekintés kiadását. A világban tapasztalható egyenlőtlenségeket közérthetően taglaló beszámoló érzékletes ellentéppárokkal szemlélteti a földkerekségen tapasztalható ellentmondásokat, példákat idézve az Oxfam harmadik világban tevékenykedő helyi irodáinak tevékenységeire. A dúsgazdagok gyarapodása mellett tudatja, hogy Fekete-Afrika országokban emelkedik a mélyszegénységben élők száma; hogy a földkerekségen 3,4 milliárd ember épphogy csak elkerüli a nyomorgást, és napi 5,5 dollárnál csekélyebb összegből él; hogy az Amazon internetes vállalkozás alapítója, Jeff Bezos 112 milliárdos vagyonának 1%-a megfelel a 105 milliós lélekszámú Etiópia egészségügyi kiadásainak; hogy a világ összesített vagyonából a férfiak 50%-kal többet mondhatnak a magukénak, mint a nők. Utal rá, hogy tizenhárom fejlődő

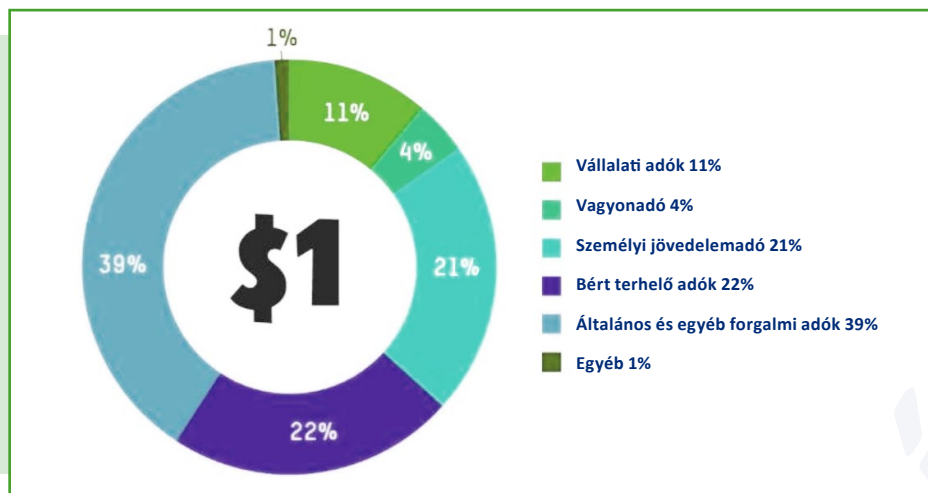
ország felmérése szerint az oktatási és egészségügyi kiadások az egyenlőtlenségek csökkentéséhez 69%-ban járultak hozzá. S ha a világ leggazdagabb embereinek 1%-a mindössze 0,5%-kal több adót fizetne, abból 262 millió iskolából kimaradt gyermek oktatását lehetne fedezni, egyben olyan egészségügyi ellátásokról gondoskodni, amelyek révén 3,3 millió fő élete lenne megmenthető. S ha a nők világszerte elvégzett, meg nem fizetett gondozási-ápolási munkáit egyetlen cég végezné, annak éves forgalma 10 billió dollár lenne, ami negyvenháromszorosa az Apple nevű cég forgalmának.

A globális áttekintésből értesülhetünk az adózás aránytalanságairól is. Túl azon, hogy a vagyonokat világszerte igen szerény mértékben terhelik köztartozások, mivel egy dollárra csupán 4 adócent jut, a „gazdag” országokban a személyi jövedelemadó felső rátája az 1970. évi 62%-ról 2013-ban 38%-ra mérséklődött (a fejlődő országokban átlagosan 28%). Egyes országokban, mint például Nagy-Britanniában és Brazíliában, az adóalanyok legszegényebb 10%-a jövedelmeinek nagyobb arányát fizeti be köztartozásként, mint a leggazdagabb 10%. Az Oxfam globális szemléjének legfőbb mondanivalója, hogy a közszolgáltatások, ezen belül is az egészségügy és az oktatás, kiemelkedő szerepet töltenek be az egyenlőtlenségek enyhítésében.

Az áttekintést tíz szerző készítette, tucatnyi segítő és szakértő bevonásával. Felhasznált forrásaikról a módszertani jegyzet ad tájékoztatást.² A módszertani ismertetésből kitűnik, hogy a legvagyonosabbakra vonatkozó adatok a *Forbes* magazinnak a milliárdosok nettó vagyonáról 2000

¹ Az Oxfam: eredetileg sürgőnyócím, annak a kvéker tudósok által Oxfordban, 1942-ben alapított bizottságnak az elérhetőségét jelölte, amely 1995 óta Oxfam International hálózatként világszerte tucatnyi nonprofit szerveződést fog össze.

² Elérhető: <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620599/tb-public-good-or-private-wealth-methodology-note-210119-en.pdf>.

1. ábra: Az adóbevételek megoszlása, 2015

Forrás: az Oxfam számításai az OECD adatai alapján (35 tagállam és 43 nem tagállam)

óta megjelenő, évente, illetve naponta „valós időben” készülő listájából (Real Time Ranking) származnak. Az Oxfam összeállítása a 2008 márciusa és 2018 márciusa közötti adatokat használta fel, a vagyonok értékének 2018-as árakon történő kifejezéséhez az Amerikai Egyesült Államok fogyasztói árindexét alkalmazták deflátorként. A milliárdosok létszámának megállapításához figyelembe vették a listára felkerülő, illetve onnan kikerülő személyeket (amikor vagyonátruházás következett be, olyankor az érintett feleket ki- és belépőként regisztrálva). Ily módon arra jutottak, hogy míg 2008-ban 1125 illetve 5120 milliárd dollárt birtokolt, a következő évben 793 fő mindössze 2833 milliárdot, majd a visszaesést követően 2017-ben 2043 személy 7849 milliárdot, rá egy évre 2208 fő 9060 milliárdot mondhatott a magáénak.

A világ összesített vagyonának megoszlásához a Crédit Suisse éves publikációi, a Global Wealth Report, valamint az azt kiegészítő Global Wealth Databook adatait alkalmazták.¹ A világméretű vagyoni egyenlenség érzékeltetésére az emberiség legkevésbé tehető felének összesített vagyonára vonatkozó, a Crédit Suisse összeállításából származó információkat ütköztették a *Forbes*-ből merített adatokkal 2017 és 2018 második negyedévére. Az egybevetés globális vagyoni koncentrációt mutat: 2017-ben a földkerekség lakóinak felének tulajdonában álló vagyonnak megfelelő tömeget 43 milliárdos birtokolta, 2018-ra számuk 26 főre apadt.

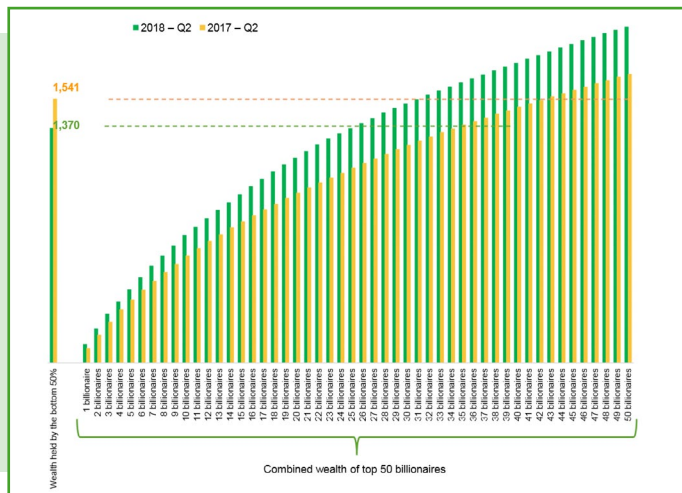
¹ *Jelentés a globális vagyonról, 2018*, illetve *A globális vagyon adatkönyve*, lásd a *Nemzetközi Statisztikai Figyelő* következő annotációját.

A társadalmi nemek közötti aránytalanságok feltárása a McKinsey kutatóintézet 2015. évi elemzése alapján történt (*Az egyenértékűség hatalma: miként járulhat hozzá a nők egyenlősége 12 milliárd dollárral a globális növekedéshez*).²

A közszolgáltatások közül az oktatási ráfordításokhoz az UNESCO statisztikai részlegének adatait használták (Globális oktatásügyi jelentés, Global education monitoring report, 2017/8), míg az ezeket a kedvezőtlen vagyoni helyzettel összefüggésbe helyező jövedelmi adatok a globális fogyasztási és jövedelmi projekt (Global Consumption and Income Project, GCIP) adatbázisából származtak, amely 1960 és 2012 közötti, decilisenkénti tényszámokat tartalmaz a világ 130 országáról. A kétféle adat összehasonlíthatósága érdekében ezeket 2011. évi vásárlóerő-paritást tükröző dollárértékre vezették vissza, és ennek alapján végezték el az alapfokú oktatás elérhetősége és a jövedelmi helyzet közötti kapcsolatok országcsoportok szerinti feltérképezését.

Az UNESCO adatai egészségügyi vonatkozásokban is feltűnnek. Így a társadalmi nemek közötti különbségek részletezése során az Oxfam elemzői rámutatnak: az oktatás és az egészségügy nemcsak megkönnyíti a nem fizetett munkákkal sújtott nők helyzetét, de elsőrendű elhelyezkedési alkalmakat is nyújt számukra (2013-ban világszerte 17,4 millió egészségügyi dolgozó, közöttük 2,6 millió orvos és 9 millió ápolónő

² *The Power of Parity: How Advancing Women's Equality can Add \$ 12 Trillion to Global Growth*. McKinsey Global Institute. 2015. szeptember. 1–155. p. Elérhető: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/employment-and-growth/how-advancing-womens-equality-can-add-12-trillion-to-global-growth>.

2. ábra: A világ népessége alsó 50%-ának vagyona és az 50 leggazdagabb személy összesített vagyona, 2017, 2018

hiányzott ahhoz, hogy az ellátás világszerte általánosan legyen mondható). Az alsó kvintilisbe soroltak által támasztott egészségügyi keresletet viszont a demográfiai és egészségügyi felvételek programjából (Demographic and Health Surveys Program, DHS) nyert adatok alapján mérték fel – ebben a programban a fejlődő országok vesznek részt. Az adózással kapcsolatos információk a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési

Szervezet (OECD), valamint a Nemzetközi Valutaalap (IMF) adatbázisaiból származtak, szükség esetén kiegészítve az Oxfam becsléseivel.

TÁRGYSZAVAK: vagyoni egyenlőtlenségek, milliárdosok, globális szegénység

HOLKA LÁSZLÓ

71/2019

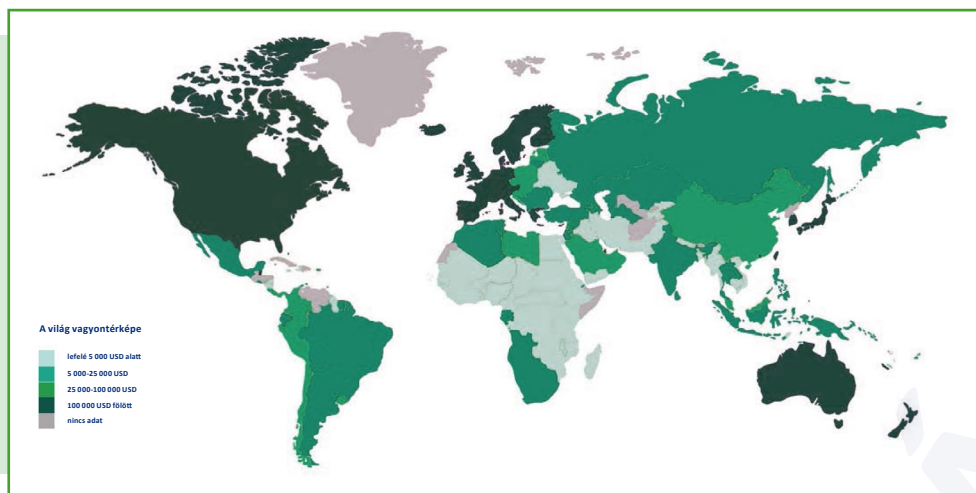
Jelentés a globális vagyonról, 2018

Global Wealth Report 2018. Zurich, 2018. október, Credit Suisse Research Institute. 1–59. p.

URL: <https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html>

A világ teljes vagyonából a Föld egy lakójára átlagosan 63 100 US dollár jutott 2018 derekán, mivel az előző év folyamán a globális vagyontömeg a bolygó népességét meghaladóan gyors, 4,6%-os növekedést produkálva 14 billió dollárral gyarapodott. Így összesített értéke elérte a 317 billió dollárt – közben az egy felnőttre számított éves növekmény 3,2%-ra rúgott. A globális vagyon felduzzadásához legnagyobb mértékben az Amerikai Egyesült Államok járult hozzá, 6,3 billióval, így része az összmenyiségből 98 billió lett. A második helyen Kína állt, amelyik a legtetemesebb nettó vagyonnal rendelkező egyének számát tekintve már 2009-ben, a teljes vagyont illetően 2011-ben s a milliomosok számában 2014-ben megelőzte Japánt.

Az összesítéseket a Credit Suisse bank kutatóintézete végezte el „a világ háztartásainak hozzáférhető adatai alapján” kilencedik alkalommal közzétett jelentésében. A beszámoló első ízben tesz kísérletet arra, hogy megbecsülje a nők tulajdonában lévő vagyont: értékét a globális vagyontömeg 40%-ában adja meg. A mindkét nemhez tartozó milliomosok száma ugyanakkor a jelentés szerint 42 millió főre rúgott. Megcsappant a milliomosok száma Törökországban és Brazíliában – főleg a valuták leértékelődése következtében –, és dinamikus, 878 ezer fővel nőtt az Amerikai Egyesült Államokban, ami a világméretű bővülés 40%-át adta. Franciaországban, Nagy-Britanniában, Németországban és Olaszországban az újkeletű milliomosok száma 200-200

1. ábra: A világ vagyontérképe, 2018

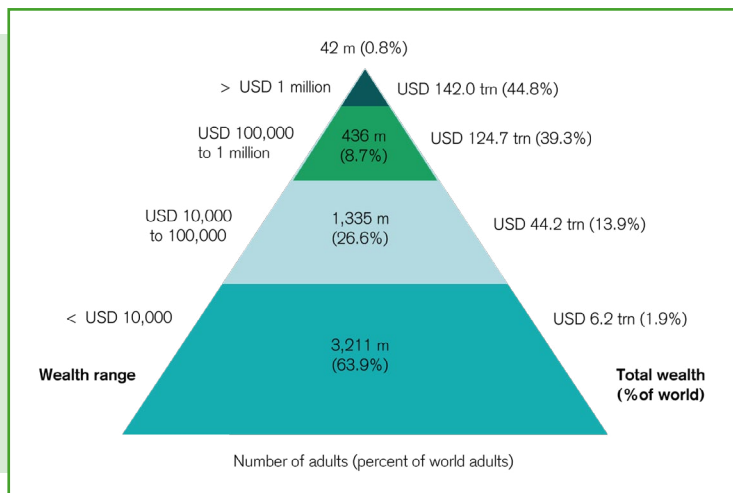
ezer fővel lett nagyobb, Kínában „csupán” 186 ezerrel, Japánban 94 ezerrel. A létszámbővülés inkább volt írható a reálvagyon gyarapodásának számlájára, mint az árfolyammozgások hatására.

A jelentés hatvan oldalon tekinti át a világ-vagyon alakulását 2018-ban, a földkerekség vagyontermelését, továbbá a kilátásokat – akár csak a nők részesedését a vagyonból, valamint a globális trendek jellemzőit. Végül részletezi tizenhat ország vagyoni adatait. Megállapítja, hogy a 2008-as válság a pénzügyi eszközöket sújtotta a leginkább, állapotuk viszonylag gyorsan helyreállt, s a világ háztartásainak vagyonnövekményéhez tavaly 41%-ban járultak hozzá (az Amerikai Egyesült Államokban részesedésük kétharmados volt). Ugyanakkor a nem pénzügyi eszközök növekedése gyorsabb üteműnek bizonyult, Kínában és Európában részesedésük a gyarapodásban elérte a 75%-ot, Indiában egyenesen a 100%-ot. A jelentés becslései szerint a háztartások adósságállománya Afrikát leszámítva minden régióban jelentékeny volt, Kínában és Indiában kétszámjegyű növekedést mutatott.

Míg a Föld felnőtt lakosságának fele együttesen csupán a teljes világvagyon alig 1%-át birtokolja, a leggazdagabb decilishez tartozók a globális vagyon 85%-ának tulajdonosai, s a legfelső percentilis tagjai a háztartási vagyon 47%-át mondhatják a magukénak. A legfelső egytized és egy százalék részesedése 2000 és 2008 között jelentősen csökkent: a felső percentilisbe soroltaké például 47%-ról 43%-ra mérséklődött. A válságot követően azonban a trend megfordult. A felső decilis részesedése alig módosult, ám a csúcson lévő egy százaléka visszakúszott a 2000-ben kimutatott szintre. Részesedésük mintegy tükrözi a pénzügyi eszközök sorsát a ház-

tartások portfóliójában, mivel arányuk 2000 és 2008 között csökkent, majd a válság után növekedésnek indult, szaporítva ezzel számos gazdag ország és sok tehető ember vagyonát. A pénzügyi eszközök aránya 2015-ben tetőzött a háztartások vagyoni portfóliójában, azóta enyhén visszasetett. Ezt a mozgást 2016-ban követte a legfelső percentilisbe tartozók vagyoni részesedésének enyhe csökkenése (47,5%-ról 47,2%-ra).

Az egyes országok vagyoni helyzetét leíró tömör ismertetésekből kitűnik, hogy az Amerikai Egyesült Államokban tizedik éve tart a főként pénzügyi eszközökben megtestesülő vagyongyarapodás, az egy (felnőtt) főre számított átlagos értéke a globális megoszláshoz viszonyítva feltűnően magas. A 100 ezer dollárnál nagyobb vagyonnal rendelkezők aránya 40,5%. Kína összesített vagyónállománya az évezred kezdete óta szédületes iramban nőtt, 14-szeresére emelkedett (3,7 billióról 51,9 billióra). A megoszlás azt jelzi, hogy a felnőttek többsége a 10 és 100 ezer dollár közötti vagyonnal leírhatók közül került ki (59,1%). Indiában 2000 és 2018 között az egyéni vagyongyarapodás évi 8%-os ütemet mutatott fel, a vagyon 90,8%-a a 10 ezer dollárnál csekélyebb vagyonú felnőttek kezében összpontosult. Oroszországban az egy főre számított vagyon 2000 és 2007 között a nyolcszorosára nőtt, majd megtorpant, s az akkori csúcspontot 2018 derekán sem sikerült ismét elérnie; a felnőttek 80%-a tartozik a 10 ezer dollár alatti vagyonbirtokosok közé. Németország összesített vagyona 2008 óta euróban kifejezve egyenesen gyarapodott, az egy főre számított átlagos vagyon megoszlása viszonylag egyenletes: a 10 ezer dollárnál csekélyebbet birtokló felnőttek aránya 40,6%, a 100 ezer dollárnál nagyobb értékűvel rendelkezőké 37,7%.

2. ábra: A globális vagyónpiramis, legalul balra: vagyoncsoport, jobb oldalt: a világvagyonszázalékában, legeslegalul: a felnőttek száma (százalékban)

Az országbemutatók bevezetőjében a jelentős kitér az adatminőségre, jelezve, hogy a tehetős országokra vonatkozóan általában megbízható adatok állnak rendelkezésre. A források, valamint az áttekintésben alkalmazott módszerek ismertetése a kutatóintézet társkiadványában található (Global Wealth Databook 2018, A globális vagyonszázalékában). Ebben nemcsak az összesítés során felhasznált eljárásokat közlik, de országonkénti sorokat tartalmazó táblázatok mutatják be az adatforrásokat, jelezve minőségeket is.

Az összesítések elkészítésének során alkalmazott eljárást három lépésben végezték el. Az elsőben megállapították az egyes országok vagyonának átlagos szintjét. Ebben legfőképpen a háztartás-statisztikai felmérésekre támaszkodtak (25 országról csak a pénzügyi eszközökről és adósságokról készített felvételek álltak rendelkezésre). A második lépésben vázolták a vagyon

egyes országokra jellemző mintáit, ám a vagyonok összetételéről közvetlen adatok mindössze 35 állam esetében állnak rendelkezésre. Mivel az elemzők a vagyonok és a jövedelmek eloszlása között szoros összefüggést fedeztek fel, a megfelelő arányokat kivetítették arra a 133 országra, amelynek jövedelemeloszlásáról vannak információk. Végül a vagyonok tulajdonosainak legfelső hányadáról nehéz adatokat szerezni, segédeszközként a *Forbes* magazin milliárdosokról összeállított listájára támaszkodva becsülték jelenlétüket.

TÁRGYSZAVAK: globális vagyon, vagyoneeloszlás, milliomosok, egyenlőtlenségek

HOLKA LÁSZLÓ

72/2019

Prés alatt: a szorongatott középosztály

Under Pressure: The Squeezed Middle Class. Párizs, 2019, OECD Publishing. 1–169. p.

DOI: [10.1787/689afed1-en](https://doi.org/10.1787/689afed1-en)

Az erős és prosperáló középosztály megléte kulcsfontosságú a sikeres gazdaság és a kohézióval rendelkező társadalom szempontjából. A középosztály fenntartja a fogyasztást, megszabja az oktatási, egészségügyi és lakásépítési beruházá-

sok irányát és nagyságát, adóbefizetéseinek révén meghatározó szerepet játszik a társadalombiztosítási rendszerek fenntartásában. Az erős középosztállyal rendelkező társadalmakban alacsonyabb a bűnözés, magasabb a bizalom és az étellel való

elégedettség szintje, nagyobb a politikai stabilitás és hatékonyabb a kormányzás. Ezekkel a megállapításokkal mutat rá a vizsgált társadalmi réteg jelentőségére a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) legfrissebb kiadványa, amely jövedelmi adatok alapján a réteg korábbi pozícióinak megrendüléséről számol be.

A publikáció az OECD társadalmi egyenlőtlenségek terén tapasztalható trendek okainak és következményeinek feltárását 2008 óta végző vizsgálódásainak ötödik eleme. A sorozat legutóbbi kiadványát 2018-ban a társadalmi mobilitás kérdésének szentelték, kimutatva egyebek mellett, hogy a szervezet tagállamaiban egy alacsony jövedelmű családba született gyermek leszármazottainak négy-öt nemzedékére (azaz akár másfél évszázadra) lenne szükség ahhoz, hogy elérje az átlagos jövedelemmel rendelkezők szintjét.

A legújabb kiadványban a középosztály jövedelmi rétegeként tűnik fel (utalva rá, hogy a szakirodalom a besorolás többféle válfaját ismeri, és hogy az elemzés a jövedelmet a nemzetközi összehasonlíthatóság végett választotta). A háztartási felvételek alapján azokat sorolták ide, amelyeknek bevételei az országos jövedelmi medián 75 és 200%-a között mozognak. Az OECD átlagában az 1980-as évek közepétől a 2010-es évtized derekáig az ide sorolt háztartásokban élő személyek aránya 64%-ról 61%-ra csökkent; összesített jövedelmük három évtizeddel ezelőtt a felső jövedelműek aggregált jövedelmének négyszeresére rúgott, míg napjainkban csupán a háromszorosát éri el. S minden újabb nemzedékben csökkent az ebbe a csoportba soroltak létszáma: a baby-boom generációjának 70%-a tartozott ide húszas éveiben, az ezredforduló körül születetteknek mindössze 60%-a, s „elődeik” életük során biztosabb állásokkal rendelkeztek. A részletesebb vizsgálódások a középjövedelműek csoportját tovább bontják: az alsó réteget a medián jövedelem 75–100%-át, a középsőt a 100–150%-át, a felsőt a 150–200%-át elérik alkotják.

Az elemzés öt fejezetre tagolódik, az áttekinthető részt a közepes jövedelműek arányának hanyatlását taglaló egység követi, majd a kérdés: hová lettek a középosztályhoz soroltak állásai? A középosztálybeli életmód növekvő költségeinek elemzése után a kötetet a réteg prosperálásának elősegítésére hivatott politikai megoldások szemléje zárja.

Önbesorolás szerint az OECD tagállamaiban az emberek kétharmada gondolja magáról, hogy a középosztály tagja, arányuk még nagyobb a skandináv államokban (Finnország kivételével), Hollandiában, Luxemburgban és Svájcban, ahol öt ember közül négy sorolja ide magát. Ezzel szemben Portugáliában, Brazíliában, Chilében és Nagy-Britanniában öt ember közül csak kettő akad, aki így vélekedik. Az objektív társadalmi-gazdasági helyzettől független önazonosítás különösen feltűnő Olaszországban, Mexikóban és Indiában. Reálértékben kifejezve a középjövedelmű réteg alsó és felső küszöbértékei tarka képet mutatnak, a 2010. évi vásárlóerő-paritáson számított dollárban kifejezett határértékek Mexikóban 3800 és 10 000, Luxemburgban 26 500 és 70 600 között mozogtak (Magyarország: 8707–23 219, Amerikai Egyesült Államok: 23 416–62 442).

Az elmúlt három évtizedben a medián reáljövedelmek növekedése lelassult: míg a tagállamok átlagában az 1990-es évek közepe utáni évtizedben évi 1,6%-kal emelkedtek az előző tíz év 1%-os ütemét követően, 2007 és 2016 között a tempó évi 0,3%-ra szelődött. Néhány országot leszámítva a középosztály jövedelmei alig haladják meg a tíz évvel korábbi szintet; harminc év alatt a medián jövedelmek gyarapodása nem érte el a legtehetősebb 10% jövedelemnövekedésének egyharmadát. A 2008. évi válság nyomán a szervezet 36 tagállama közül 21-ben határozottan megtorpant a medián jövedelmek emelkedése, Görögországban csökkenésük évi 6%-os ütemnek felelt meg. Csupán öt országban mutatkozott évi 2%-nál nagyobb emelkedés: Izrael, Lengyelország és Magyarország 3%-kal tűnt ki, Chile és Törökország pedig 4-4%-kal. Rohamosan emelkedett a medián jövedelem Kínában (évi 5%) és Indiában is (évi 4%).

A jövedelem emelkedésének lefékeződésével párhuzamosan megugrottak a középosztály megélhetési költségei, mivel az életmódjához tartozó javak és szolgáltatások (tisztességes lakhatás, minőségi oktatás és egészségügyi ellátás) árai az inflációt meghaladó mértékben emelkedtek, a jövedelmek pedig nem tartottak lépést ezzel. Különösen a lakással kapcsolatos kiadások okoztak nagy törést, amelyek az 1990-es években az összkiadások egynegyedét nyelték el, napjainkban már egyharmadát. Az utóbbi két évtizedben a lakásárak a háztartások mediánjövedelménél háromszor gyorsabb ütemben emelkedtek.

Az elmúlt három évtized alatt a háztartások jövedelmének oroszánrészt magának mondó középosztály némi gazdasági súlyvesztése következett be: a jövedelmekből való részesedése ebben az időszakban átlagosan 5 százalékponttal esett vissza (69%-ról 64%-ra), addig az osztályba tartozók aránya a népességen belül csak 3 százalékponttal lett alacsonyabb. Ugyanakkor a felső jövedelmi réteg részesedése a jövedelmekből 18%-ról 23%-ra nőtt, míg aránya a népességen belül 1,5 százalékponttal lett magasabb. Különösen feltűnő a jelenség az Amerikai Egyesült Államokban, ahol a felső jövedelmi réteg aránya a népességből 3 százalékponttal emelkedett (11-ről 14%-ra), míg részesedése az összes jövedelemből 9 százalé-

ponttal, 26%-ról 35%-ra. A jelenséget a gazdaság súlyponteltolódásaként is emlegetik.

Az elemzés bemutatja, miként változott meg a középosztály tagjainak foglalkozási és korösszetétele, hogyan toldott el tagjainak végzettségi struktúrája a középfokú képzettségűek felől a felsőfokúak felé, hogyan nőtt meg a kétkeresős háztartások fontossága. Fény derül arra, hogy a középosztály tagjai jelenlegi állásainak egyhatoda néz elébe az automatizálásnak.

TÁRGYSZAVAK: középosztály, jövedelmi egyenlőtlenségek, OECD

HOLKA LÁSZLÓ

73/2019

Az oroszországi középosztály: a kockázattal szembeni kedv hanyatlása (teljes szemle)

Natalia Orlova: Rosszijaszkij srednyij klassz: sznyizsaja appetyiti k rizku (polnij obzor). *Alfa Bank*, 2019. június 24. (online)

URL: <https://bankir.ru/novosti/20190624/rossiiskii-srednii-klass-snizhaya-appetityi-k-risku-polnyi-obzor-10161766/>

Oroszországban a jövedelmi 7–9. decilisekbe tartozóként meghatározott középosztály tagjai megszenvedték az utóbbi évek gazdasági viharveréseit, a réteg aránya a népességen belül a 2014-es 37%-ról 30%-ra csökkent, részesedése a háztartások összjövedelmén belül 48-ról 39%-ra apadt – írja az Alfa Bank nevű, 1990-ben alapított univerzális nagybank vezető közzgazdája. Az utóbbi évtizedben a középosztály egyre veszít gazdasági súlyából, mindinkább sérülékennyé válik: reáljövedelmei stagnáltak, miközben az alacsonyabb jövedelmi csoportok jövedelmei 4, a nála tehetősebbeké 11%-kal emelkedtek.

A sérülékenységek egyik jeleként a középosztályhoz tartozó három decilis tagjai 3 százalékponttal voltak kénytelenek növelni kiadásainak belül az élelmiszerekre fordított hányadot – ilyesmi csak a legalacsonyabb jövedelműek csoportjában fordult

elő (Oroszországban az összes háztartás kiadásain belül a megfelelő hányad 27%). Lefékeződtek a réteg tagjainak hitelfelvételei is: míg 2009 és 2013 között az általuk felvett hitelek tömege 90%-kal nőtt (összhangban a legelső tizedhez tartozóknál észlelt 100%-os ütemmel), 2015 óta kerülnek a kockázatot, csupán a felső részt képviselő 9. decilisben mutatnak rá hajlandóságot.

A nagyvilágban a középosztály tagjai jellemzően a versenyszférában foglalkoztatottak vagy a magánvállalkozók köréből kerülnek ki. Kifejezetten orosz sajátosság tehát, hogy a középosztály tagjai növelték jelenlétüket az állami intézményeknél, a költségvetési szférában. A szerző mintavételes felvételek mikroadatainak elemzése alapján megállapítja, hogy 2017-ben a középosztálybeli háztartásfők 15%-a állt állami szolgálatban, úgy, hogy arányuk 2003-ban mindössze 10% volt.

A jelenség összefügg a kockázatkerülés másik megnyilvánulásával. A háztartások jövedelmén belül ugyanis a vállalkozói jövedelmek arányának egyértelmű csökkenése mutatható ki, az ezredforduló és 2017 között ez 17%-ról 9%-ra mérséklődött. Ezzel párhuzamosan Oroszország lakóinak mindössze 12%-a találja vonzónak magánvállalkozás megindítását.

A szerző kitér a nehézségekre, amelyek a középosztály fogalmának meghatározását övezik. A megközelítések két nagy csoportját különbözteti meg: a számára elfogadható elsőben a jövedelem szerinti besorolásokat említi, közöttük az egyik a besorolást a vásárlóerő-paritáson meghatározott abszolút összeghez köti, a másik a mediánjövedelem 75 vagy 125%-ától 200%-áig terjedő jövedelmeket. Az első módszert a Pew Research Center alkalmazza, és ennek megfelelően 2011-ben Oroszországban a lakosság 73%-a, azaz 100 millió ember alkotta a középosztályt. A mutató jelentősen meghaladja a feltörekvő gazdaságokkal rendelkező országokra jellemző 30%-os arányt is, a fejlett országok 50% körüli mutatót is. A második módszer a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezeté (OECD); a mediánjövedelem 75 és 200%-a közötti sáv szerinti számítások esetén 2015–2016-ban Oroszországban a középosztályba a lakosság 53%-át, 76 millió főt lehetett sorolni (a feltörekvő piacokkal rendelkezők 45 és a fejlett államok 60%-os átlagos aránya mellett).

A jövedelem nem feltétlenül jár együtt meghatározott magatartási módok előfordulásával, különösen nem a feltörekvő gazdaságú országokban, ahol a középosztály létrejötté viszonylag új keletű jelenség. Ezért a középosztály meghatározásában további eljárások is előfordulnak. A Carnegie Endowment felfogása szerint például középosztálybeli minden olyan család, amely legalább egy

személygépkocsival rendelkezik. Ennek alapján Oroszországban 2010-ben a középosztályhoz a lakosság 73%-a tartozott, vagyis 104 millió fő.

A középosztály képessége arra, hogy fenntartsa fogyasztási színvonalát, nem csupán jövedelmétől vagy fogyasztási hajlandóságaitól függ, hanem megtakarításaitól is. A Credit Suisse 2015-ben közzétett tanulmánya szerint középosztályként meghatározható az a réteg, amelyiknek megtakarításai kétévi átlagos jövedelmének felelnek meg. Ilyen felfogásban valóságos szakadék tátong a fejlődő országok középosztályainak létszáma között (ahol a lakosság 10%-a tartozik ide) és a fejlett országokéi között (50%). Oroszországban a módszer alkalmazása esetén 4%-os arány mutatható ki, ami 6 millió fővel lenne egyenlő.

Kiegészítő szempontként érdemes tehát felvenni például a fogyasztói magatartást is (a már említett étel-miszerfogyasztáson túl). Az orosz hivatalos statisztikai szolgálat, a Roszstat felmérése szerint 2018 végén az oroszországi háztartásoknak csak 3,2%-a rendelkezett elegendő pénzügyi forrással ahhoz, hogy minden fogyasztási igényét ki tudja elégíteni. A megkérdezettek további 32,2%-a megengedhette magának élelmiszerek, ruházati cikkek, lábbeli és tartós fogyasztási cikkek vásárlását, de nem tellett volna személygépkocsira, lakásra, hétvégi házra. Ebben a vonatkozásban az első, kisebb csoport megfelelt a Credit Suisse igen szűk meghatározása szerinti középosztálynak. A fogyasztási cikkek piaca szempontjából viszont ahhoz inkább a második csoport illene.

TÁRGYSZAVAK: középosztály, fogyasztói magatartás, Oroszország

HOLKA LÁSZLÓ

74/2019

És mégis mozog: nemzedékek közötti mobilitás Olaszországban

Paolo Acciari – Alberto Polo – Giaunluca Violante: And yet, it moves : Intergenerational mobility in Italy. *Vox CEPR Policy Portal*, 2019. július 13. (online)

URL: <https://voxeu.org/article/intergenerational-mobility-italy>

Az elmúlt évtizedben a nemzedékek közötti mobilitás növekvő figyelmet kapott mind a politikában, mind a tudományos vitákban. A mobilitási mutatószámok lehetővé tették a jelenség feltérképezését, amellyel vizsgálható, hogy az egyének életútjának különböző kezdeti feltételei miként válnak a sikert megvalósító egyenlő lehetőségekké. A mobilitás az élhető és igazságos társadalom egyik fokmérője. A nemzedékek közötti mobilitás szakirodalmában a jövedelmi adatok a reneszánszukat élik, mivel a kutatók számára több országban lehetővé vált a nagy adminisztratív adatállományokhoz való hozzáférés (2013: Dánia, 2014: Amerikai Egyesült Államok, 2017: Izrael, Kanada és Svédország). A nagy adatállományok lehetővé tették a nemzedékek közötti mobilitási indexek pontos becslését, az országon belüli mobilitási minták vizsgálatát és azok földrajzi eltéréseinek meghatározását. Arról is ismereteket lehet szerezni, hogy a szocioökonómiai tényezők milyen szoros kapcsolatot mutatnak a jövedelmi mobilitás régiók szerinti elhelyezkedésével.

A szerzők e tanulmányuk elkészítéséhez egy új adatbázist hoztak létre, amely lehetővé tette a nemzedékek közötti jövedelmi mobilitás rendszeres vizsgálatának első lépését az olasz gazdaságban. A kiindulópontot egy olyan adminisztratív elektronikus adatbázis jelenti, amelyben az olasz gazdasági és pénzügyminisztérium által kezelt egyedi adóbevallásokat használták fel. Az adatbázisból az 1942 és 1963, valamint az 1972 és 1983 között született évjáratokat emelték ki. A társadalombiztosítási szám alapján párosították a szülőket a gyermekeikkel. A végső adatállományba 650 ezer szülő-gyermek pár került három évet érintő részletes jövedelmi információval. Az adatbázis három részből áll:

nemzeti statisztikák, mobilitási különbségek az olasz tartományok között, valamint Olaszország összehasonlítása más országokkal.

Először a nemzedékek közötti mobilitás nemzeti szintű vizsgálatát végezték el. A szülőket a nemzeti jövedelemeloszlásban elfoglalt helyük szerint sorba rendezték, és ehhez hasonló módon rangsorolták a gyermekek jövedelmét is. Ezután egy nemzeti átmeneti mátrixot szerkesztettek meg a jövedelmek kvintiliseinek kiszámításával. A mátrix adatai szerint azon 100 gyermekből, akinek a szülei a legalacsonyabb kvintilisbe estek (kevesebbet kerestek évi 15 ezer eurónál) csak 10 gyermek jövedelme ért el olyan szintet, hogy a legfelső kvintilis csoportjába kerüljön. Ezzel szemben azon 100 gyermekből, akinél a szülők jövedelme a legfelső kvintilisbe tartozott (többet kerestek évi 50 ezer eurónál), legalább 35 gyermek maradt a szülei által elért legfelső ötöd csoportban.

A gyermekek és a szülők jövedelemeloszlásának kapcsolata szerint, például ha a gyermek szülei a jövedelemeloszlás 25. percentilisének állnak, akkor egy átlagos gyermeknek esélye van arra, hogy felnőttként felküzdje magát a 44. percentilisére. A jövedelmi skála 90. percentilisének álló szülők gyermekei felnőttként átlagosan a 80. percentilis szintjét érik el. A szülő-gyermek közötti rangsor relációi majdnem lineárisak, kivéve a jövedelemeloszlás legfelső régiójában elhelyezkedőket. A leggazdagabb szülők (a 95. percentilis feletti) gyermekeinek jövedelme felnőttként nagy valószínűséggel a 80. percentilis feletti tartományba tartozik majd.

E kutatás eredményei szerint a felfelé irányuló mobilitás magasabb mértékű a fiúknál és az elsőszülötteknél, továbbá azoknál a gyermekek-

nél lehet magasabb értékű mobilitásra számítani, ahol egy szülő Olaszországon belül egy másik tartományba költözik. Így a földrajzi mobilitás együtt jár a társadalmi mobilitással.

Némileg más eredményt kapunk, ha a jövedelemeloszlás percentilisének nem az átlagát, hanem a mediánját vizsgáljuk. Ekkor a mobilitás mértéke kisebb, azaz a gyermekek nagyobb valószínűséggel maradnak a jövedelemeloszlás azon értékeinek közelében, ahol szüleik is voltak. Ez azt jelenti, hogy az alacsony jövedelmű családok gyermekei a jövedelemeloszlás alján, míg a magas keresetű szülők fiai, lányai a felső régióban helyezkednek el. A jelenség a jövedelemeloszlás nem is kis mértékű ferdeségével magyarázható.

A medián jövedelmek eloszlásának vizsgálata további meglepő eredményeket mutat. Ha a szülői jövedelem a 10. percentilisen áll, akkor a gyermekek negyedének jövedelme meghaladja a 60. percentilis értékét, míg a 90. percentilisen elhelyezkedő szülők gyermekeinek egynegyede csak a 35. percentilisével kevesebb jövedelmet képes megszerezni. A szülői és a gyermeki jövedelemnagyságok közötti kapcsolat statisztikailag erősen szignifikáns. A feltételes változékonyság (conditional variability) mintegy 85%-a ugyanakkor nem magyarázható a szülők és a gyermekek megfigyelhető jellemzőivel.

A szerzők vizsgálták a 110 olasz tartomány földrajzi különbségeit a felfelé irányuló társadalmi mobilitásban. Az eredmények meglepő képet rajzolnak az olaszországi társadalmi mobilitás területi eltéréseiről, összehasonlítva a dél-olaszországi tartományokat az északiakkal (különösen az északkeletiekkel). Északon a felfelé irányuló mobilitás mértéke erős, a különböző jövedelmi háttérű családból származó gyermekek felnőttkorukban nagyon hasonló jövedelmi helyzetbe jutnak a jobb helyzetből indulókkal összehasonlítva. Észak-Olaszországban a felfelé irányuló társadalmi mobilitás mértéke meghaladja a skandináv országok szintjét. A kutatók elemezték, hogy milyen az esélyük a felfelé irányuló mobilitásra a gyermekeknek azokban

a családokban, amelyek a jövedelemeloszlás 20. percentilisének helyezkednek el. A milánói és a palermói tartományokat hasonlították össze. E téren Milánó és környezete a 10. legjobb, míg Palermo és vidéke az egyik legrosszabb (107.) helyezést produkálta. Annak esélye, hogy egy a milánói tartományban élő szegény gyermek felnőttként a legjobb (80. percentilist meghaladó) jövedelmi sávba kerüljön, 22%, ami a palermói tartományban lakó gyermek számára mindössze 6%.

A felfelé irányuló társadalmi mobilitást befolyásoló mintegy ötven tényezőt is elemezték (mint a termelékenység, a munkaerőpiaci feltételek, a demográfiai szerkezet, az iskolai végzettség, a családok instabilitása, a bűnözés, a gazdasági nyitottság). A vizsgálatban a társadalmi tőke és az iskola minőségét kifejező tényezők is nagy súllyal szerepeltek. Az eredmények azt mutatják, hogy a tartományszintű társadalmi mobilitás erősen korrelál a helyi munkaerőpiaci feltételekkel, a család instabilitását kifejező tényezőkkel és az iskola minőségét kifejező két indexszel, tanulók által elvégzett osztályok számával, iskolai eredményeikkel és az óvoda minőségével.

A nemzetközi összehasonlítás azt mutatja, hogy Olaszországban a társadalmi mobilitás nagyobb, mint az Amerikai Egyesült Államokban, de kisebb, mint az északi országokban. Összességül megállapították, hogy az olaszországi társadalmi mobilitás jobb, mint amit a várakozások mutattak, de az országon belüli eltérések az elképzeléseket is felülmúlják. Fejleszteni kell az iskolai oktatás minőségét és a munkaerőpiaci lehetőségeket a fiatalok számára, hogy a szegény családok gyermekei előtt is megnyíljon a lehetőség a társadalom felső rétegébe kerülésre.

TÁRGYSZAVAK: intergenerációs mobilitás, jövedelemeloszlás, Olaszország

HAJNAL BÉLA

Az élelmiszersegélyek és Amerika legszegényebbjai

Dean Jolliffe – Juan Margitic – Martin Ravallion: Food Stamps and America's Poorest
NBER Working Paper, 2019. június, 26025. sz. 1–36. p.

URL: <https://www.nber.org/papers/w26025.pdf>

Az Amerikai Egyesült Államokban az utóbbi három évtizedben nőttek a felső rétegek jövedelmei, ugyanakkor nem világos, hogy miként alakult a legszegényebb összegekből élők helyzete. Az Amerikai Egyesült Államok Népszámlálási Irodája (US Census Bureau) szerint 1988-ban az ország népességének 13,0%-a élt a hivatalos szegénységi küszöb alatt, 2016-ban arányuk alig változott, 12,7% volt. A változatlan részesedés vajmi keveset árul el arról, hogyan boldogultak a legelesettebbek, azok, akik anyagilag „talajt fogtak”, akik a legalsó decilis alsó határvonalán (a „talajon”) tengődtek. A szegények arányának állandósulása vitákat gerjesztett a szociális ellátás célszerűségéről, hatékonyságáról; a szakirodalom zömében az az állítás szerepel, hogy a szegénység felszámolására irányuló programok általában csökkentették az előfordulását, komolyabb nézeteltérések hatásuk kiterjedtségét illetően merülnek fel.

A tanulmány arra tesz kísérletet, hogy kimutassa, hogyan hatott 1988 óta a legszegényebbekre az Amerikai Egyesült Államok szociális hálójának egyik legfontosabb eleme, a Food Stamp néven emlegetett szövetségi élelmiszersegélyezési program (SNAP),¹ amelyet a Mezőgazdasági Minisztérium gondoz. A program az utóbbi két

évtized folyamán az ország szociális hálójának legfontosabb eleme lett. A 2016-os költségvetési évben a SNAP az ország népességének 14%-ához, 44 millió főhöz jutott el, a 71 milliárdos összeg címzettenként havonta 125 dolláros segéllyel volt egyenlő. Célja, hogy elérje a szegénységi küszöb 130%-a alatti bruttó jövedelemmel rendelkező családokat (többfajta kedvezménnyel kiegészítve, ami bonyolítja a rászorultság megítélését).

A program hatását számtalan módon vizsgálták. Az országos felmérések során a jogosultsági szempontok bonyolultsága miatt nehezen becsülhető a segélyek igénybevétele. Több tanulmány állítása szerint a rászorultak 30%-a nem is veszi igénybe a segélyt. A nehéz helyzetbe kerültek gyakran körülményesnek találják a regisztrációt (kimutatták, hogy a jelentkezés átlagosan öt órát vesz igénybe, két utazással a programirodához, a meghosszabbítás pedig két és fél órát és egy utazást). Az elérhetőségben két módosítás történt: 1996–1998-ban a jogosulatlanok kiszűrése érdekében a részvételt munkaviszony megletéhez köthették, szigorították a határidőket s a legális bevándorlókat hol bevonták, hol kizárták, hol ismét bevonták a jogosultak körébe, ami kétségkívül hatott a segélyt igénybe vevők számára. A második módosítás során, 2009 áprilisában 14%-kal emelték a segélyek összegét.

Az egy főre jutó segélyek nagysága évente ingadozott a részesülők számától függően, a vizsgált időszakban évi 1,34%-kal emelkedett. Az ezredforduló és 2011 között jelentősen nőtt, 2006 és 2012 között megkétszereződött, azt követően csökkent. Összege a segélyben részesülő családoknál az 1988-as személyenkénti 2,89 dollárról 2016-ra 4,15 dollárra emelkedett.

A szerzők a legalsó decilis alsó határvonalának keresése során megállapítják: a hiányzó ada-

¹ A program első elemeinek felbukkanása 1939 és 1943 közé esett, majd 1964-től törvény formájában jelent meg, Food Stamp Program néven. A kedvezményezettek az ezredfordulói papírkuponokat kaptak, ezeket Food Stamp (élelmiszer-bélyeg) néven emlegették, azóta a segélyt hitelkártyákkal juttatják el az érintettekhez (Electronic Benefit Transfer, EBT). Az ellátás neve 2008-tól Supplemental Nutrition Assistance Program, SNAP (Kiegészítő Élelmiszersegély Program). Ismerteti Temesváry Zsolt: A Food Stamp program története és jelenkori folyamatai az Egyesült Államokban. *Esély*, 2010. 6.sz. 66–96. p.

tok pótlásakor feltevésekre és valószínűségekre kénytelenek támaszkodni; vizsgálatukban a jövedelemből, nem pedig a fogyasztásból indultak ki. Feltételezték, hogy a legszegényebb háztartások a hivatalos szegénységi küszöb alatt fordultak elő, s mivel ez a küszöb a családok nagysága és összetétele szerint változik, a legalsó határvonalat a küszöb arányában fejezték ki. Megfigyeléseikbe bevonták a jövedelmek segély felvétele utáni megoszlását is, amit a szegénységgel kapcsolatos intézkedések nem vesznek figyelembe. A kétféle eredményt az alsó határvonala megállapításánál mindvégig alkalmazták.

A határvonala és a meghatározásához használt tesztek adatforrásait a folyamatos lakossági felvételek (current population survey) 1989 és 2017 közötti éves társadalmi és gazdasági tárgyú, kiegészítő felmérései képviselték. A felvétel annál is alkalmasabb a legalsó határvonala („talaj”) meghatározására, mivel a hivatalos szegénységi küszöbérték megállapításának adatforrása is. Az adatok felhasználását két körülmény árnyalta. Az országos felmérés egyfelől a lakásokban és intézményi ellátás kereti között élőkre terjedt ki, a hajléktalanokra nem, s mivel ők valószínűleg a jövedelmi „talaj” körüli összegekből élnek, a tanulmány erre vonatkozó becslései valószínűleg felfelé torzulnak. Másfelől a segélyprogramban való részvételre vonatkozó kérdések esetében nagy a nemválaszolók aránya.

Bár a segély a 2000. esztendőzt leszámítva megemelte a legalsó határvonala értékét, a „talaj” tendenciája az időszak egészét tekintve egyértelműen „lejtett”, azaz csökkenő irányt mutatott, méghozzá mind a segély kézhezvétele előtti eseteket, mind az azt követőeket illetően. Időközben a reáljövedelmek évi 0,88%-os átlagos emelkedése jóval meghaladta a medián 0,53%-os növekedését, a kettő viszonya jelzi az amerikai egyesült államokbeli egyenlőtlenségek fokozódását: a családi jövedelmek közötti Gini-index a vizsgált időszakban 0,40-ről 0,48-ra emelkedett. Megállapítható, hogy kifejezett divergenzia észlelhető a legmagasabb jövedelmek, az átlag, a medián és különösen a legalsó decilis legalsó határvonala között.

A szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy a magas jövedelmek növekedése harminc év folyamán nem vont maga után a legalsó decilis alsó határértékének emelkedését: az 1990-es években jelentősen csökkent, a 2000 utáni évtizedben stabilizálódott, azóta pedig lefelé tart.

TÁRGYSZAVAK: jövedelmi egyenlőtlenség, szegénység, segélyezés, Amerikai Egyesült Államok

HOLKA LÁSZLÓ

76/2019

„Belenőt” a relatív jövedelmi szegénységbe: a városi Kína 1988 és 2013 között

Björn Gustaffson – Ding Sai: Growing into Relative income Poverty: Urban China 1988 to 2013

IZA Discussion Papers, 2019. június. 12422. sz. 1–45. p.

URL: <http://ftp.iza.org/dp12422.pdf>

Kína városlakói (a megfelelő engedéllyel rendelkezők) az 1988 és 2013 közötti negyed évszázad folyamán a fejlődő országok között egyedülálló

módon leküzdötték az abszolút mutatóval mért szegénységet. A sikertörténetet egy 2000-es tanulmány azzal jellemezte, hogy sikerül „kinőni

a szegénységet”. A szerzők érvelése szerint elérkezett az idő, hogy a kínai városi népesség helyzetét az abszolút helyett a relatív szegénységi szempontok szerint ítélik meg, amint ez például Hongkong különleges közigazgatási övezetben történik: Kína többé nem tartozik az alacsony jövedelmű államok közé.

Az 1990-es évek második felében az állami vállalatok munkások tízmillióit bocsátották el, meglazultak a munkavállalók és a munkaadók közötti korábbi kapcsok, megugrott a munkanélküliek száma. A városi jövedelmi helyzet orvoslására a kormány bevezette a Dibao elnevezésű, tartományonként eltérően meghatározott jövedelmi értékekhez kötött társadalombiztosítást. Az ország viharos gazdasági növekedése ellenére kialakuló jövedelmi aránytalanságok fényében tehát releváns lenne a relatív szegénység vizsgálata.

A tanulmány adatai a kínai háztartási jövedelmi felmérések öt hullámából származnak (1988, 1995, 2002, 2007 és 2013), mindegyiküket ugyanabból a tizenkét tartományban vették fel. A háztartási jövedelmek a kínai hivatalos statisztikai meghatározás szerint felölelik a kereseteket, a vállalkozói jövedelmeket, a tőkejövedelmeket és a nettó transzfereket – az utóbbiak pozitív összetevői a nyugdíjak, negatív elemei az adók. A szerzők a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően ezt kiegészítették a saját lakások imputált bérének összegével. Továbbá beszámították a lakástámogatásokat és a természetbeni juttatásokat is, habár ezek jelentősége az 1988 utáni időszakban volt jelentékenyebb, azóta halványul.

A negyedszázad során a jövedelmek alakulására ható tényezők között a szerzők megemlítik a népesség öregedését. A városi lakosok körében a vizsgált mintán belül a gyermekek aránya 1988 és 2013 között egyharmaddal csökkent, 22%-ról 13%-ra zsugorodott. Ezzel párhuzamosan az időskorúak részesedése megkétszereződött, 7%-ról 18%-ra nőtt. További lényeges mozzanat volt a munkanélküliség megjelenése. Munkaerő-felvétel híján megítélésében csak becslések állnak rendelkezésre, amelyek értelmében mértéke 1996-ban 7%, 2002-ben 11-12% lehetett, 2007-ben pedig 8%.

A szegénységi szint megállapításához a háztartások teljes jövedelmének az adott szerkezetű háztartások kiadásaival való ütköztetése is szükséges. E téren a szerzők kiigazítják a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD)

módszerében alkalmazott ekvivalenciaértékeket, ahol az egyedülálló szorzója 1, a háztartásban élő minden további felnőtté 0,5, míg a gyermekeké 0,3 – Kína esetében a gyerekeknél is a 0,5-es szorzó érvényesítését tartják indokoltnak.

Indoklásuk szerint erre a szubjektív szegénységi küszöb alkalmas, ahol a háztartás fenntartásához „épp elegendő” jövedelem típusú válasz jelenti a választóvonalat. A válaszokat külön számították az egytől hat főig terjedő nagyságú háztartásokra, s az is leszűrhető belőlük, hogy a szubjektív szegénységi küszöbnél megjelölt összegek vásárlóereje 2002 és 2013 között rohamosan nőtt, egy négytagú háztartás esetében 147%-kal, ami megegyezett az egy főre jutó háztartási jövedelem mediánjának emelkedésével. A feleletekből kiderül az ekvivalenciaszorzók módosításának megalapozottsága: egy három felnőttből álló háztartás esetében a 2002 és 2013 közötti válaszok 1,9 és 1,7-szeres szorzók használatát indokolják (amelyek közel állnak a módosított OECD-skála kettes szorzójához), és jóval elmaradnak a hármas szorzótól.

A kínai megkérdezettek általában nem vélik alacsonyabbnak a gyermekek létfenntartási költségeit, mint a felnőttekéit. Ez magyarázható az ország hosszú ideig érvényesített egykepolitikájával is, a gyermekellátással kapcsolatos társadalmi juttatások hiányával is. A szubjektív szegénységi küszöb a kínai városlakóknál mindvégig meghaladta a Dibao-ban meghatározott értékeket, ami arra utal, hogy a társadalombiztosítási ellátás burkoltan egyéb jövedelemforrásokkal is számol.

Az eredményeket összefoglaló táblázatok három (korévek szerint nem meghatározott) korcsoportra, továbbá hatféle létszámú háztartásra vonatkozóan ismertetik a relatív szegénységi küszöb értékeit a vizsgált esztendőkből. Önálló táblázat mutatja be a Foster–Greer–Thorbecke (FGT) indexek értékeit.¹

A tanulmány nemzetközi kitekintése szerint Kína városi népességének a mediánjövedelem 60%-ában megállapított szegénységi küszöb alatti 20%-os aránya 2016-ban valamivel elmaradt az Eurostat 28 tagállamról közölt, 17%-os adatától (20%-os vagy annál magasabb részesedéssel csak Bulgária, Görögország, Románia és Spanyol-

¹ Az FGT-indexek a szegénység és a jövedelmi egyenlőtlenség kombinált mértékegységét jelölik, amelyek a legszegényebb egyéneknél jelentősebb súlyokat alkalmaznak.

ország esetében lehet találkozni). Közelebbi támpontot Hongkong nyújt, ahol 2013-ban a medián 50%-ánál alacsonyabb jövedelemmel a lakosság 15%-a rendelkezett, s ez a szám csaknem megegyezik a kínai városi lakosok 2013-ban kimutatott 14%-os arányával.

TÁRGYSZAVAK: városiak, szegénység, szubjektív szegénységi küszöb, idősek, Kína

HOLKA LÁSZLÓ

77/2019

Az e-kereskedelem fejlődése és a háztartások fogyasztásának növekedése Kínában

Xubei Luo – Yue Wang – Xiaobo Zang: E-Commerce Development and Household Consumption Growth in China

Poverty and Equity Global Practice Working Paper, 2019. április, World Bank Group. 1–46. p.

URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/491281555089759948/pdf/E-Commerce-Development-and-Household-Consumption-Growth-in-China.pdf>

Az online tranzakciókkal és a megrendelt cikkek otthoni vagy meghatározott helyeken (pick pack pontokon) történő átvételével dolgozó internetes kiskereskedelem világszerte átalakítja a fogyasztási szokásokat. Az eljárás szédítő ütemű bővülést mutatott fel Kínában, és nemcsak serkentette a háztartások fogyasztását, de a vidéki, távol eső tartományokat és a szegényebb háztartásokat is elérve hozzájárult a területi egyenlőtlenségek enyhítéséhez – állítják a tanulmány szerzői: a Világbank vezető közgazdásza, a Cornell egyetem PhD-hallgatója és a Pekingi Egyetem tanszékvezetője.

Öt évvel az e-kereskedelem Amazon nevű cégének 1994-es létrejötte után megalakult az Alibaba.com elnevezésű, Kínára szakosodott vállalkozás,¹ amely 2018-ban rekordot állított fel:

¹ A *Forbes* magazinban 2018-ban Kína leggazdagabb embereként 38,6 milliárd dolláros vagyonával az Alibaba társalapítója, Jack Ma szerepelt, aki 2018 szeptembere óta visszavonulni készül a vállalat irányításából, hogy valóra váltsa jótékonyági és oktatási terveit: <https://www.forbes.com/profile/jack-ma/#414803611ee4>.

a kedvezményes vásárlásokra kijelölt napon, az „egyesek napján”² 30,8 milliárd tranzakciót hajtott végre, ami kétszeresen meghaladta az Amerikai Egyesült Államok két hasonló vásárlási napjának (fekete péntek és Cyber hétfő) együttes forgalmát. Eredményeihez nagyban hozzájárult a vidéki internetes vásárlási pontok létrehozása.³ Az e-kereskedelem előnyei között említhető, hogy a hagyományos kereskedelemhez képest lerövidíti a vásárlók áruválaszték keresésére fordított idejét, szélesebb termékpalettát kínál, s olyan forgalmazókat is

² A dupla egyes vásárlási fesztiválként is emlegetett alkalom november 11-ére esik, eredetileg egyetemisták diplomaszertési ünnepsége volt, az Alibaba Taobao részlege 2009 óta változtatta online vásárlási eseménnyé.

³ Az Alibababa a Taobao (kincskereső) elnevezésű online piacleret 2003-ban hozta létre, Ma jelszavával: Mi vagyunk a hangyák hadserege. A hálózat 2018-ban 3202 vidéki elektronikus boltot működtetett, lásd a tanulmány egyik szerzőjének blogját: <https://blogs.worldbank.org/eastasiapacific/china-s-taobao-villages-e-commerce-one-way-bring-new-jobs-and-business-opportunities-rural-areas>.

elérhetővé tesz, akiknek a közelben nincsenek boltjaik. A hagyományos kereskedelmi egységekre és a kisebb üzletekre kedvezőtlen hatást gyakorol, boltjaik bezárásával fenyeget (mint a könyvkereskedések esetében történt), más árucikkeknel viszont ugrásszerűen növeli az értékesítéseket. A fejlődő országokban, ahol a lakosság jelentős hányada nehezen megközelíthető falusi körzetekben él, az e-kereskedelem sok fogyasztót kapcsol be a kereskedelmi vérkeringésbe.

Kínában viharos sebességgel terjedt el az internetes kereskedelem, az ország ezen a téren mára a világ legnagyobb piacává lépett elő. Az internet használóinak száma 2017-ben elérte a 772 millió főt, közülük 533 millió használta a hálózatot vásárlásokra. Az e-kereskedelem éves forgalma 2004 és 2017 között évente átlagosan 30%-kal bővült, értéke 930 milliárd jüanról 29 160 milliárdra szökött fel. Az expressz postaszolgálat kézbesítései 2016-ban 30 milliárd darabra rúgtak, egy évre rá 40 milliárdra, ennek 60%-a kapcsolódott az e-kereskedelemhez. Világszerte a kínai e-kereskedelmi tranzakciók értékének részesedése 2017-re az egy évtizeddel korábbi 1%-ról 40%-ra bővült, meghaladva az Egyesült Királyság, Franciaország, Japán és Németország együttes részarányát.

Kínán belül az online értékesítés részesedése a kiskereskedelmi forgalomból 2008-ban még csak 1% volt, egy évtizeddel később már 16%. Ugyanakkor megoszlása a tartományok között komoly egyenlenségeket mutatott: Pekingben a teljes kiskereskedelmi forgalom 45%-át, Sanghaiban 40%-át adta, de nem érte el a 2%-ot az ország kilenc belső tartományában. Az adatok az AliReserach kimutatásaiból származnak: a vállalkozás kutatási részlege két indexet is kidolgozott az értékesítések alakulásának nyomon követésére. Hasonló szakadék tátong a városi és a vidéki körzetek között, ami összefügg az internet elterjedtségével: 2016-ban a hálózat használóinak 27,4%-a volt vidéki, szemben a 72,6%-nyi városiakóval (miközben a városi népesség aránya 57% volt). Ezzel együtt lendületesen nő a vidéki online-értékesítések aránya, amely 2016-ban elérte a 17%-ot, növekménye egy év leforgása alatt 9%-ra rúgott. Három kínai tartomány nyolc olyan megyéjének vizsgálata alapján, ahol működött a Taobao falusi programja, egy 2017-es vizsgálat arra jutott,

hogy az e-kereskedelem terjedése az eljárást alkalmazó vidéki lakosok bizonyos csoportjainál csökkenti a megélhetési költségeket.

A tanulmány az e-kereskedelem fejlődése és a háztartások fogyasztásának alakulása közötti összefüggéseket Kínában három adatforrás alapján vizsgálja: támaszkodik az Alibababa által átadott értékesítési adatokra, amelyek 2013-tól állnak rendelkezésre, továbbá a 2010. évi népszámlálás eredményeire, míg a fogyasztás jellemzőit a pekingi egyetem gondozásában végzett Kínai Családtanulmányi Panel (CFPS) felméréseiből meríti. A panel 25 tartomány 162 megyéjére terjedt ki, felmérve a háztartások főbb jellemzőit, teljes fogyasztásukat is és 18 árucsoport részletes alakulását is. A felvétel 2014-es és 2016-os fordulóinak eredményeit használták fel, a közigazgatási átszervezések miatt 156 megyére szorítkozva.

Az elemzés az e-kereskedelmet három dimenzió szerint vizsgálta, elterjedtsége, intenzitása és a piacnak a nemzeti online piachoz viszonyított nagysága szerint. Mindhárom dimenzióra két indikátort alkottak, amelyek a mennyiségek alapján mérték az online eladásokat és vásárlásokat, az eladók és a vásárlók számát, valamint a műveletek keretében feladott és átvett küldeményeket. Az így kapott három mutató lehetővé tette az időbeni összehasonlítást, amihez a normalizált mutatókat z-pontokká alakították át. A következtetéseket a CFPS megyei szintű adataival egybevetve vonták le. Az elemzést kiterjesztették a népesség kvartiliseire is.

Megállapítható, hogy az e-kereskedelem fejlődése a fogyasztási cikkek magasabb növekedésével jár: az ügyletek árának csökkenése növeli a társadalomban a szakosodást, serkenti a kereskedelmet. Emellett az online kereskedelemnek nagyobb a hatása a vidéki lakosság fogyasztásának növekedésére, mint a városi népességére: nemcsak helyettesíti a boltokban vásárolt termékeket, de elérhetővé tesz be nem szerezhető termékeket is (kimutatták, hogy a Taobao vidéki pontjain vásárolt termékek 62%-a nem kapható a boltokban, az arány a tartós fogyasztási cikkek esetében 84%). Így azután a tartós fogyasztási cikkek (akárcsak a divatos termékek) értékesítésének bővülése messze

meghaladja az egyébként szintén vizsgált helyi szolgáltatások forgalomnövekedését.

A CFPS adatállományában szereplő tizen-nyolc árucsoport részletes elemzése szerint a legrohamosabb bővülés az élelmiszereknél, a kozmetikumoknál és a háztartási cikkekénél volt

tapasztalható, jellemzően leginkább az alsó kvartilisbe sorolt háztartások körében.

TÁRGYSZAVAK: e-kereskedelem, háztartások fogyasztása, Kína

HOLKA LÁSZLÓ

78/2019

A társadalmi nemek közötti jövedelmi rés az életút során: országok közötti összehasonlító elemzés

Papuna Gogoladze: *Gender Income Gap Over Life-Cycle: Cross-Country Analysis*. Tartu, 2019, University of Tartu, Faculty of Social Sciences school of Economics and Business Administration. 1–80. p.

URL: <https://majandus.ut.ee/sites/default/files/mtk/RePEc/mtk/febpdf/febawb117.pdf>

Közismertek a férfiak és a nők munkabérei közötti különbségek, amelyeket a társadalmi nemek közötti bérrésnéként is emlegetnek. A jelenséget a szakirodalom számtalan tanulmánya elemezte, az Európai Bizottság pedig Jövedelem, Vagyon és Társadalmi Nem (InWeGe, Income, Wealth and Gender) elnevezéssel projektet indított a feltárására. A projekt keretében készült Papuna Gogoladze tanulmánya, amely a béreken túlmenően a férfiak és a nők teljes jövedelmén belüli különbségeket vette szemügyre az Európai Unió 23 országa, valamint Norvégia és Szerbia adatai alapján.

A tanulmány célja, hogy a háztartások jövedelmeit és életkörülményeit felmérő SILC 2016. évi felvételének adataiból kiindulva a társadalmi nemek közötti különbségek feltérképezését kiterjessze a bérrés feltárásán túlmutató területekre. Mivel a bérek csak a teljes népesség felét alkotó foglalkoztatottakat érintik, igyekszik megvizsgálni a tulajdonosi, a tőkejövedelmeket és a társadalmi transzfereket is tartalmazó teljes jöve-

delmek alakulását. Összesen tizenhét különböző jövedelemforrást von be, sőt, külön-külön górcső alá veszi, miként alakulnak a férfiak és nők közötti különbségek három jövedelmi kategórián belül. Az árnyaltabb kép kialakítása végett feltárja, hogyan fest a jövedelmi rés az életút folyamán, azaz három életkorcsoport esetében.

Ahhoz, hogy az egyes jellemzők hatása az egész sokaságra kimutatható legyen, nem feltételes kvantilis regressziót alkalmaz, mondván: előnye, hogy képes becsülni a magyarázó változóknak bekövetkező marginális változásokat a függő változók nem feltételes kvantiliseire. Felhasználja továbbá azt a dekompozíciós eljárást, amelyet 1973 óta alkalmaznak a társadalmi nemek között mutatkozó bérrés tanulmányozásában (Oaxaca–Blinder), és amely az eltéréseket egy megmagyarázott és egy nem megmagyarázott részre osztja, ahol a magyarázott hányad a férfiak és a nők jellemzői közötti különbségekből fakad.

A tanulmány a vizsgált országok nagyfokú heterogenitásáról vall. A teljes jövedelmi mediá-

nok közötti, nem megmagyarázott rés a 25 ország közül 14-ben a 16–25 éves korosztályokban a legalacsonyabb, s az életkor emelkedésével fokozatosan növekszik. Előfordulnak azonban rendhagyó esetek is: Bulgáriában a rés a legfiatalabbaknál a legnagyobb, a 25 év alattiaknál a legjelentékenyebb – a férfiak javára –, míg Görögországban ugyanennél a korcsoportnál a nem megmagyarázott medián jövedelem a nők előnyére mutatkozik. A következő korcsoportnál, a 25–44 esztendősek körében a nem megmagyarázott medián rés Görögországban a legnagyobb, Dániában a legkisebb. A 45–65 évesek között ismét Görögország mutatja a legtekintélyesebb nem megmagyarázott medián részt (valamint Szlovákia). Görögország esetében a jelenség arra vezethető vissza, hogy a 2008. évi válság óta erős az elvándorlás a költségvetési szférából, s ez hozzájárulhatott a bérrés (következésképpen a jövedelmi rés) kitágulásához.

A legidősebbeknél a legnagyobb jövedelmi medián rés Ausztriában fordult elő a férfiak javára, a legalacsonyabb pedig Észtországban. Mivel ebben a korcsoportban a legtetemesebb a társadalmi transzferek hányada, az ezekben kimutatott rés ennek megfelelően alakult: a társadalmi transzferek nem megmagyarázott medián rése Észtországban a legcsekélyebb, míg Ausztriában a legnagyobbak közé tartozik.

A tanulmány külön megvizsgálta a teljes jövedelem alkotóelemeit is. A foglalkozásból származó jövedelem legnagyobb nem megmagyarázott medián rései mindenhol a férfiaknak kedvező képet mutattak. Mértékük a 25–44 évesek között Lettorszában és Észtországban volt a legjelentékenyebb, Romániában a leg-

csekélyebb; a 45–65 évesek körében a legnagyobb Hollandiában, a legkisebb Szlovéniában volt. A magántranszferek és a tőkejövedelmek elemzéséből kitűnt, hogy a legnagyobb nem megmagyarázott medián rés a legfiatalabbak korcsoportjában Franciaországban mutatkozik, a legalacsonyabb pedig Magyarországon.

Az elemzés kitért arra is, miként hat nyolc intézményi tényező a nem megmagyarázott teljes jövedelmi résre, közöttük szerepeltek a szakszervezetek, a minimálbér, a 3 év alatti gyermekek gondozásához való formális hozzájárulás. A szerző végkövetkeztetése szerint a jövedelem egészének figyelembevétele (függetlenül attól, hogy nőket vagy férfiakat érint-e) szükséges a társadalmi nemek egyenlőségének eléréséhez, mert ha a szakpolitikák csak egyik elemére összpontosítanak, úgy előfordulhat, hogy az a többi rovására történik.

A szerző, a grúz Papuna Gogoladze ezzel a disszertációként benyújtott munkájával 2019 júniusában elnyerte az észtországi Tartui Egyetem Gazdasági és Üzleti Adminisztrációs Iskoláján az ifjú statisztikusok elismerésére 2011-ben alapított díjat, amelyet Albert Pullerits-ről (1892–1967), az Észt Állami Központi Statisztikai Hivatal alapítójáról neveztek el az intézmény létrehozásának 90. évfordulóján (a Magyar Statisztikai Társaság 1928-ban tiszteletbeli tagjává választotta Pullerits-ot).

TÁRGYSZAVAK: társadalmi nem, bérrés, jövedelmi különbségek, Európai Unió

HOLKA LÁSZLÓ